

киленд-Україна" придбала частки п'яти вітчизняних підприємств (Миргородський сироварний комбінат, Перший Київський молочний завод, "Молдом", "Іскра", "Ревверс") та заявляє про намір продати Європейському банку реконструкції та розвитку 25 % своїх акцій; розширити свою присутність на ринку, шляхом придбання молочних заводів в Україні, має намір російська компанія "Вімм-Білль-Данн".

Зважаючи на зазначені тенденції можемо констатувати, що на сьогоднішній день в Україні інтеграція суб'єктів ринку молочної продукції відбувається у трьох напрямках: створення горизонтальних, вертикальних та комбінованих інтеграційних об'єднань.

На основі проведеного аналізу молочної галузі та сучасних тенденцій її розвитку можна відзначити, що галузь є стратегічно важливою ланкою агропромислового сектору, від якої залежить добробут українського народу та держави. Визначальними факторами розвитку галузі є стан сировинної бази, форми організації виробництва, конкуренція, платоспроможність населення.

Процеси стабілізації в молочному виробництві, збільшення обсягів виробництва молока-сировини та покращення його якості не можливе без розвитку крупнотоварного виробництва за рахунок залучення інвестицій від молокопереробних холдингів (для розвитку власних молочних ферм), та крупних аграрних холдингів.

УДК 338.24.021

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ: ФРАНЦУЗЬКІ УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглядаються методи реалізації та інструменти державної підтримки підприємництва у Франції в умовах глобальної фінансово-економічної кризи та передумови їх адаптації в Україні, зокрема застосування кредитного посередництва.

Ключові слова: світова фінансова криза, державна підтримка підприємництва у Франції, механізм кредитного посередництва.

The realization methods and tools of public support of entrepreneurship in France under the global financial crisis conditions and the prerequisites for their adaptation in Ukraine, particularly the use of credit mediation, are being considered.

Key words: Global Financial Crisis, public support of entrepreneurship in France, mechanism of credit mediation.

В умовах світової фінансової кризи актуальності набуває проблема активізації і відповідальності держави у вирішенні проблем розвитку вітчизняного малого та середнього підприємництва (МСП), роль якого полягає в раціоналізації економічної системи, прискоренні економічного зростання, удосконаленні інноваційного середовища, створенні робочих місць, здатності реагувати на зміни ринкового попиту в умовах впливу глобальної невизначеності на національний соціально-економічний розвиток.

Одним з головних зовнішніх чинників впливу на сектор МСП є регулююча роль держави та ефективні механізми стимулювання ділової активності. Втім, істотне скорочення темпів приросту кількості суб'єктів підприємництва в останні роки свідчить про низьку дієвість інструментів підтримки МСП.

Теоретичні та практичні проблеми соціально-економічного розвитку України під впливом викликів світової фінансової кризи відображені у працях Я. Белінської, В. Воротіна, З. Варналія, В. Гейця, Я. Жаліла. Зарубіжний досвід державного регулювання підприємництва узагальнений В. Захарченком, О. Борисовим, А. Іванішевою та ін. Проте, методичні питання конкретизації дієвого механізму державної підтримки для подолання наслідків світової фінансової кризи не знайшли достатнього висвітлення.

Метою статті є проаналізувати методи реалізації та інструменти державної підтримки підприємництва у Франції в умовах глобальних фінансових змін та окреслити достатні і необхідні умови їх адаптування у нашій країні.

Саме тому, на нашу думку, інтеграційні процеси у молочної галузі повинні бути спрямовані не тільки на збільшення концентрації (горизонтальна інтеграція), а й для розвитку аграрної сфери з метою розв'язання сировинної проблеми (вертикальна інтеграція для створення власної сировинної бази).

1. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 2. *Исакова Д.* На украинском рынке молочной продукции грядет активизация сделок M&A // *Дария Исакова // "Инвестгазета"*. – 2010. – № 25. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.investgazeta.net/archive/770/> 3. *Лихолоб С.* Как с эмбарго молока... // Информационно-аналитический журнал "Food & Drinks". – 2008. – № 4-5. – С. 8–21. 4. Молочные братья. Обзор украинского рынка молока. Исследования компании PR-Service. RUSSIAN FOOD&DRINKS MARKET MAGAZINE [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.foodmarket.spb.ru/archive.php?year=2010&article=1343&section=4> 5. Мониторинг розвитку ринку молока та молочних продуктів України / Спілка молочних підприємств України. За ред. Бутенко М.І. – V випуск. – К., 2010. – 100 с. 6. Обзоры и отраслевые рейтинги //ТОП-100. Рейтинг лучших компаний Украины. – 2009. – № 3-4. – С. 70-76. 7. Про затвердження галузевої Програми розвитку молочного скотарства України до 2015 року: Наказ Міністерства аграрної політики України від 10.12.2007 р. №886/128. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua> 8. Рынок молока и молочных продуктов Украины // Молочное дело. – 2010. – № 2. – С. 19-27. 9. Статистичний щорічник України за 2008 рік [під ред. О.Г. Осауленка]. – К. – 2009. – 566 с. 10. ТОП-100. Лидеры бизнеса Украины – десять лет развития экономики Украины. – 2010. – май. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://gorizontmedia.com.ua/lang/ru/zdatelstvo/top-100-lidery-biznesa-ukrainy/>

Надійшла до редколегії 16.11.10

I. Вериженко, канд. екон. наук, доц.

За індексом глобальної конкурентоспроможності (ІГК) Всесвітнього економічного форуму Україна в 2009 р. посіла лише 82-е місце серед 133-х країн світу [1]. Насамперед, це обумовлено низьким значенням більшої субпоказників ІГК через невідповідність національної економіки вимогам ринкових відносин внаслідок неефективності державних та суспільних інститутів, недосконалості банківської системи та ринкової інфраструктури, а також технологічного та інноваційного відставання, несприятливих умов розвитку бізнесового середовища.

Зазначені недоліки обумовлюють необхідність модернізаційної парадигми української соціально-економічної системи, пошуку і впровадження ефективних інструментів та заходів, здатних сприяти розвитку МСП, як ключової і базисної ланки підвищення національної конкурентоспроможності.

Світова практика та досвід розвинених країн Європи дозволяють окреслити основні напрями формування вітчизняної програми підтримки МСП. Економічний розвиток Французької Республіки характеризується лавиноподібним кількісним зростанням малого підприємництва протягом останніх десятиліть (за класифікацією ЄС, до МСП відносяться економічні агенти з кількістю працівників до 250 осіб).

За офіційними даними, у 1952 р. загальна кількість підприємств, задіяних в промисловості, будівництві і суспільних роботах, складала 554,4 тис. одиниць. Через 20 років вона зросла до 1461,1 тис. од., а на початку 1996 р. перевищила 1980 тис. од. Станом на 1 січня

2008 р. кількість підприємств дорівнювала 2,7 млн. од., причому 27 % задіяні в секторі послуг (освіта, охорона здоров'я і соціальна робота), 22 % – в торгівлі та 18 % – бізнесових послуг (консалтинг, рекламні послуги, архітектура і будівництво, технічні засоби контролю) [2].

Роль малого та середнього бізнесу у Франції проявляється не лише у кількісних показниках. В докризовий період більша частина економічно активного населення Франції була зайнята у малому та середньому бізнесі (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл зайнятого населення у Франції у 2008 р.

Кількість працюючих в одному підприємстві, осіб	Загальна кількість працівників станом на 31 грудня 2008 р., млн. осіб	Питома вага зайнятого населення, %
1-4	2,02	12,2
5-9	2,01	12,2
10-19	1,96	11,9
20-49	2,85	17,2
50-99	2,06	12,5
100-199	1,88	11,3
200-499	1,96	11,9
500 і більше	1,79	10,8
Всього	16,53	100,0

Складено за: [3, р. 17].

Зростаючій ролі малого та середнього бізнесу у Франції, головним чином, сприяють такі чинники і передумови.

По-перше – це вплив науково-технічного прогресу (НТП), зокрема мікроелектронна революція, інформатизація економічного життя, непересічні досягнення в новітніх технологічних галузях, що слугували визначальною умовою модернізації МСП.

По-друге – це антибюрократична структура державного регулювання та самоорганізації малого та середнього бізнесу, відсутність ієрархічних зв'язків, що вимагають постійних узгоджень і дозволів, широкі можливості для особистої ініціативи і розумного ризику, демократичні відносини між власниками і персоналом.

І, нарешті, по-третє, мобільність малих структур, їх оперативність за умови динамічної зміни ринкової ситуації, адекватне сприйняття нових ідей та інновацій [4, с. 114-115].

При цьому істотну і відмінну від інших країн Європи роль в розвитку підприємництва у Франції відіграє держава, використовуючи різноманітні засоби. Центральною ланкою моделі державного регулювання та підтримки МСП є системне застосування податкових преференцій в державній податковій політиці, прискорення НТП, експортної експансії сектора МСП, покращення якості людського капіталу. Так, протягом перших двох років нові підприємства звільнено від сплати податку, на третій рік оподатковується лише 25 % обсягів прибутку, на четвертий – 50 %, на п'ятий – 75 %, на шостий і подальші роки оподатковується 100 % прибутку. Для стимулювання експортної конкурентоспроможності використовуються податкові пільги із філійними утвореннями за кордоном. З 1988 р. запроваджено податкове кредитування із звільненням 25 % обсягу доходів підприємства, що спрямовуються на професійну підготовку кадрів, особливо у депресивних районах з високим рівнем безробіття. З 2004 р. дозволено перенесення одержаних збитків на майбутній період без оподаткування. Обсяг оподаткованого доходу може бути зменшений на поточні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). При цьому можлива капіталізація витрат на обсяги НДДКР і амортизація їх протягом п'яти років [5, с. 67-68; 6].

Під час світової фінансово-економічної кризи та в післякризовий період такі фактори, як схильність до ризику, низька ліквідність та обмежені перспективи зростання істотно впливають на доступ до фінансових ресурсів в коротко- та довгостроковій перспективі. В цих умовах малий бізнес є особливо вразливим, оскільки неможливе подальше зменшення його розміру, він менш диверсифікований і недостатньо мобільний до капіталізації, має низьку кредитну оцінку, при цьому залежний від кредитування, володіє обмеженими можливостями фінансування через обмежений доступ до ринків капіталу. З огляду на ці передумови, заходи більшості європейських країн, у тому числі і Франції, з елімінації впливу наслідків кризи спрямовані на полегшення доступу МСП до фінансових, у тому числі кредитних ресурсів.

Загалом, застосовувані розвиненими країнами методи боротьби з кризою поділяються за критерієм зорієнтованості на три групи: (1) спрямовані на активізацію попиту (стимулювання споживання, розвитку інфраструктури, податкові преференції); (2) розширення кредитування, рекапіталізація банків, застосування інструментів збереження або зміцнення кредитування МСП, надання кредитних гарантій; (3) орієнтовані на ринок праці (зниження податків або соціальні виплати на створення робочих місць, розширення тимчасових програм з безробіття).

Визнання важливої ролі малого та середнього бізнесу в розвитку національної економіки призвело до формування особливої державної політики. Для систематизації поширених інструментів державної підтримки, залежно від специфічних проблем фінансування МСП, доцільно запропонувати їхню класифікацію за чотирма регуляторними (стимулюючими і дестимулюючими) напрямками: (1) підтримка продаж, грошових потоків і оборотного капіталу; (2) поліпшення ліквідності МСП, у тому числі через доступ до банківських кредитів; (3) підтримка інвестиційної компоненти мікрорівневої конкурентоспроможності; (4) формування і розвиток достатнього інвестиційного потенціалу для майбутнього зростання попиту (табл. 2).

У першому напрямі відновлення економіки застосовані заходи спрямовувалися на стимулювання споживчого попиту та інвестиційної пропозиції, зростання витрат на охорону здоров'я, освіту, технології та інфраструктуру [7, р. 18].

Особливої уваги і практичної адаптації заслуговують спеціальні заходи вирішення проблем з ліквідністю МСП, коли основні інструменти передбачали уникнення затримки кредитних виплат, дотримання платіжної дисципліни (наприклад, терміни оплати обмежувалися 45-и днями, в протилежному випадку проценти за прострочені платежі зростали вдвічі). Крім того, набув поширення інститут кредитного посередництва, започаткований з 2008 р. для вирішення проблем ліквідності МСП.

У Франції кредитні посередники утворюються на мезо- та макрорівнях і сприяють взаємопорозумінню і узгодженню інтересів компаній в отриманні банківських кредитів та банківських установ.

В основі кредитного посередництва використовується процедура, за якою в десятиденний термін за аналізом "досьє" компанії-претендента, представленої підприємством на інтернет-ресурсі кредитного посередника, банківськими установами приймалося рішення про надання кредиту. Використання такого механізму в період з листопада 2008 року по лютий 2009 року забезпечило такі позитивні наслідки: 8 тис підприємств отримали допомогу від посередників; у 90 % з них кількість працівників не перевищувала 50 осіб; у 70 % випадків основною причиною звернення до посередника була необхідність короткострокового фінансування; 60 тис робочих місць було збережено [7, р. 23].

Таблиця 2. Цільова орієнтація механізму державної підтримки малого та середнього підприємництва

№ п/п	Назва країни	Підтримка продажів, грошових потоків і оборотного капіталу				Поліпшення ліквідності МСП, доступу до банківських кредитів		Активізація інвестиційної діяльності	Зростання інвестиційного та венчурного капіталу
		Пом'якшення нестачі оборотного капіталу	Зменшення числа податків	Сприяння експорту	Спрощення процедур державних закупівель	Створення механізму гарантій	Посередництво, моніторинг умов ведення бізнесу		
1	Німеччина	0	0	1	0	1	0	1	0
2	Австралія	0	1	0	1	0	0	0	1
3	Австрія	0	0	1	0	1	0	1	1
4	Бельгія	0	1	0	0	1	посередництво	0	0
5	Канада	1	1	1	0	1	0	0	0
6	Корея	0	0	0	0	1	0	0	0
7	Данія	0	1	1	0	0	0	0	1
8	Іспанія	0	0	1	0	1	0	1	0
9	США	0	0	0	0	1	моніторинг	1	0
10	Фінляндія	0	0	0	0	1	0	0	1
11	Франція	1	1	0	1	1	посередництво	1	0
12	Греція	0	0	0	0	1	0	0	0
13	Угорщина	0	0	0	0	1	0	1	1
14	Італія	1	1	1	0	1	моніторинг	1	0
15	Японія	0	0	0	0	1	0	1	0
16	Люксембург	0	0	1	0	1	0	0	0
17	Мексика	0	1	1	0	1	0	0	1
18	Нова Зеландія	0	1	1	1	0	0	0	0
19	Нідерланди	1	1	1	1	1	0	0	0
20	Чехія	0	0	1	0	1	0	1	0
21	Великобританія	0	0	0	1	1	0	0	1
22	Швеція	0	0	1	0	0	0	1	0
23	Бразилія	0	1	1	0	1	0	0	0
24	Росія	0	0	0	0	1	0	0	0

Складено за: [7, р. 27].

Примітка. 1 – використовується в даній країні; 0 – не використовується в даній країні.

За даними, наведеними в табл. 2, більшість країн застосовують заходи заохочення інвестиційної активності, дозволена прискорена амортизація вже реалізованих інвестицій. Так, у Франції і Німеччині використовується прискорена амортизація за всіма категоріями активів, у Чехії, Франції та Іспанії, податок на додану вартість експортерам відшкодовується відразу або кожного місяця на відміну від практики затримки повернення цього виду податку на суму 2,5 млрд грн щомісячно [8].

Низька конкурентоспроможність економіки України, обумовлена значною мірою нерозвиненістю малого і середнього бізнесу, вимагає побудови нової модернізаційної парадигми стратегічного управління та оперативного регулювання економічного розвитку. Значним чином цьому сприятиме імплементація європейських стандартів загалом та досвід окремих європейських країн, зокрема Французької Республіки.

Потужному зростанню кількості малих та середніх підприємств у Франції сприяли значні досягнення в новітніх технологічних галузях, як визначної умови модернізації МСП, а також відсутність бюрократичних перепон, висока мобільність бізнесу, ефективний механізм державної підтримки.

У нашій країні використовуються різні види державної підтримки МСП. Найпоширенішими з них є надання податкових пільг та можливість отримання кредитів під гарантії держави. Проте державна політика підтримки малих та середніх форм бізнесу істотно відрізняється від політики у провідних економіках. Узагальнення досвіду державного регулювання економіки Франції доводять до

висновку, що окремі з використовуваних в цій країні інструментів доцільно застосовувати у нашій країні. Як показано, основними формами державного сприяння дрібному та середньому бізнесові у Франції є допомога в одержанні довготермінових і короткотермінових позик, надання податкових пільг, підвищення кваліфікації управлінського персоналу. Адапування планомірної і цілеорієнтованої політики заохочення інвестицій, гарантій і страхування кредитів, кредитного посередництва сприятимуть розвитку сектора МСП в умовах викликів глобальних та мегарегіональних фінансово-економічних, енергетичних, демографічних криз та процесів.

1. The Global Competitiveness Report 2009-2010. World Economic Forum. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>.
2. "Tableaux de économie française" за відповідні роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insee.fr>.
3. Les PME et l'emploi / François Drouin. Le Rapport PME – 2009 est édité par OSEO / La documentation Française. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: observatoiredespme@oseo.fr.
4. Черников Г.П. Экономика Франции: традиции и новейшие тенденции. – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2002. – 416 с.
5. Захарченко В.І. Зарубіжний і вітчизняний досвід державного регулювання економіки для сучасної України. – Одеса: Видавничий центр студія "Негоціант". – 2005, 128 с.
6. Аналіз досвіду зарубіжних податкових систем у створенні сприятливого податкового клімату / Т.В. Медінська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №6. – С. 124 – 128.
7. L'impact de la crise sur les PME des pays de l'OCDE et les réponses des gouvernements / François Drouin. Le Rapport PME – 2009 est édité par OSEO / La documentation Française. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: observatoiredespme@oseo.fr.
8. Анастасія Москвичова. Затримка відшкодування ПДВ експортерам – смертний вирок українській економіці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/>

Надійшла до редколегії 15.11.10